

УДК 336.719

DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2024-7-7>**Лопатовська О.О.**старший викладач кафедри фінансів, обліку та аудиту,
Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9301-3833>**Oksana Lopatovska**

Khmelnyskyi Cooperative Trade and Economic Institute

Антонюкова Л.В.студентка,
Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут**Lilia Antonyukova**

Khmelnyskyi Cooperative Trade and Economic Institute

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО РИНКУ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ В УКРАЇНІ

ANALYSIS OF THE CURRENT DEPOSIT MARKET IN UKRAINE

Анотація. Актуальність теми статті обумовлена тим, що сучасні обставини примушують вітчизняні банки здійснювати пошук найбільш оптимального способу забезпечити себе фінансовими ресурсами. З точки зору гарантування стабільності діяльності банку загалом та його ресурсної бази зокрема, необхідним є формування більшої частини його фінансових ресурсів за рахунок строкових вкладень. Однак, за умов складної політичної та економічної нестабільності в Україні через військові дії, більшість населення надають перевазі тримати свої заощадження «на руках» через невідомість ситуації в країні з одного боку та через недовіру до банківських установ – з іншого. Метою статті є дослідити сучасний стан та тенденції розвитку ринку депозитних операцій в Україні. Методологічною базою дослідження виступили загальнонаукові та спеціальні прийоми і методи дослідження. У статті надано визначення депозитних операцій, яке затверджене на законодавчому рівні. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій та операцій з ощадними сертифікатами банку розглядає депозитні операції як операції банку із залучення грошових коштів або банківських металів від вкладників на їх рахунки в банку на договірних засадах або депонування грошових коштів вкладниками з оформленням їх ощадними (депозитними) сертифікатами. Визначено місце депозитних операцій у формуванні загального обсягу банківських зобов'язань у розрізі власників заощаджень, а саме: суб'єктів господарювання, фізичних осіб та небанківських фінансових установ. Проаналізовано структуру зобов'язань банків та строкових вкладень, розміщених різними категоріями вкладників за 2021-2023 рр. У структурі банківських зобов'язань найбільшу частку забезпечують строкові вкладення фізичних осіб. Визначено десять лідерів серед діючих банків України за обсягом залучених депозитів загалом і в розрізі вкладників, таких як суб'єкти господарювання і фізичні особи. Досліджено діючі процентні ставки в п'яти банківських установах з найбільшими обсягами депозитних вкладень. Подальші дослідження будуть спрямовані на вивчення зарубіжного досвіду управління депозитним портфелем комерційного банку із визначенням можливості його імплементації у вітчизняну практику.

Ключові слова: комерційний банк, депозит, депозитні операції, фінансові ресурси, зобов'язання, процента ставка.

Abstract. The relevance of the topic of the article is due to the fact that current circumstances force domestic banks to search for the most optimal way to secure financial resources. From the point of view of guaranteeing the stability of the bank's activities in general and its resource base in particular, it is necessary to form the majority of its financial resources at the expense of term investments. However, in the context of the difficult political and economic instability in Ukraine due to the military actions, the majority of the population prefers to keep their savings "in hand" due to the uncertainty of the situation in the country on the one hand and distrust in banking institutions on the other. The purpose of the article is to study the current state and trends of the deposit market in Ukraine. The methodological basis of the study is general scientific and special research techniques and methods. The article provides a definition of deposit operations approved at the legislative level. The Regulation on the Procedure for Conducting Deposit Operations by Banks of Ukraine and Operations with Bank Savings Certificates considers deposit operations as bank operations to attract funds or bank metals from depositors to their accounts with a bank on a contractual basis or deposit of funds by depositors with their registration by savings (deposit) certificates. The place of deposit operations in the formation of the total volume of bank liabilities in the context of owners of savings, namely: business entities, individuals and non-bank financial institutions, is determined. The structure of banks' liabilities and time deposits placed by different categories of depositors in 2021-2023 is analyzed. In the structure of bank liabilities, the largest share is provided by time deposits of individuals. The ten leaders among the operating banks of Ukraine in terms of the volume of attracted deposits in general and by depositors, such as business entities and individuals, are identified. The current interest rates in the five banking institutions with the largest volumes of deposits were studied. Further research will be aimed at studying the foreign experience of managing the deposit portfolio of a commercial bank to determine the possibility of its implementation in domestic practice.

Keywords: commercial bank, deposit, deposit operations, financial resources, liabilities, interest rate.

Постановка проблеми. За сучасних обставин вітчизняні банківські установи змушені здійснювати пошук найбільш оптимального способу забезпечувати себе фінансовими ресурсами. З точки зору гарантування стабільності діяльності банку загалом та його

ресурсної бази зокрема, необхідним є формування більшої частини його фінансових ресурсів за рахунок строкових вкладень. Однак, за умов складної політичної та економічної нестабільності в Україні через військові дії, більшість населення надають перевазі тримати свої

заощадження «на руках» через невизначеність ситуації в країні з одного боку та через недовіру до банківських установ – з іншого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові праці у напрямку дослідження стану та тенденцій розвитку вітчизняного депозитного ринку мають Андренко О.А., Донченко Т.В., Дрозд А.О., Кузьма Н.М., Ларіонова К.Л., Мулик Т.О., Нехаєнко М.В., Росола У.В., Сова О.Ю. та багато інших. Разом з тим, економічне та політичне середовище в Україні, яке сформувалося під впливом повномасштабної війни, змушує як банківські установи, так і власників заощаджень бути мобільними і швидко адаптуватися до існуючих в даний момент ситуації. Як наслідок, сучасний ринок депозитних операцій є динамічним і потребує постійного дослідження.

Метою статті є дослідити сучасний стан та тенденції розвитку ринку депозитних операцій в Україні.

Вклад основного матеріалу. У сьогоднішній банківська практика виробила значну кількість видів банківських операцій, одним з яких є операції із приймання вкладів, або депозитів. Саме завдяки здійсненню цих операцій комерційні банки залучають тимчасово вільні грошові кошти юридичних та фізичних осіб. Банківські установи прагнуть збільшувати питому вагу депозитів у структурі своїх зобов'язань, адже це дешевше джерело формування ресурсів у порівнянні з позиковими коштами. На частку депозитних операцій приходиться близько 85% пасивів банків.

Безпосередньо під депозитом (вкладом) (з лат. «Depositum» – «переданий на збереження») визначають грошові кошти (в готівковій чи безготівковій формах у національній або в іноземній валюті, або у вигляді банківських металів), які банківська установа отримує від вкладника на певних умовах договору на обумовлений термін зберігання чи без його зазначення під певний відсоток або дохід в іншій формі і підлягають поверненню вкладнику відповідно до законодавства України та умов депозитного договору [9, с. 114].

Дослідження наукової літератури дозволило визначити, що на сьогодні існують різні підходи до тлумачення поняття «депозитні операції». Однак, найбільш повним можна вважати визначення, яке зафіксовано на законодавчому рівні, а саме в Положенні про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій та операцій з ощадними сертифікатами банку, що затверджене Постановою Правління НБУ від 03.12.2003 р. № 516. В цьому документі депозитні операції розглядаються як операції банку із залучення грошових коштів або банківських металів від вкладників на їх рахунки в банку на договірних засадах або депонування грошових коштів вкладниками з оформленням їх ощадними (депозитними) сертифікатами [7].

В минулому залишилися часи, коли за розміщення депозитів можна було отримати понад 20%. На сьогодні, максимум, на який можна розраховувати від найбільш надійних банків України, – це 14% річних на депозити в національній валюті. Крім того, такі «високі» по сьогоднішнім міркам відсотки можна отримати переважно за довгостроковими депозитами. За вкладеннями в іноземній валюті (доларам США і євро) відсоткова ставка є надзвичайно низькою і коливається від 0,01% до 1,00%.

За даними НБУ станом на 01.02.2024 р. загальна сума зобов'язань комерційних банків України складала

2 588 463 млн грн з цієї суми 7 045 млн грн або 0,27% становили строкові вкладення та кредити, отримані від інших банків, 1 243 306 млн грн або 48,03% – кошти суб'єктів господарювання, 1 055 331 млн грн або 40,77% – кошти фізичних осіб і 28 973 млн грн або 2,16% – кошти небанківських фінансових установ. Звичайно, загальний обсяг коштів корпоративних клієнтів та фізичних осіб окрім строкових депозитів також включає залишки коштів на рахунках до запитання, тобто на поточних рахунках. Загальна ж сума строкових депозитів в структурі банківських зобов'язань є значно меншою. Так, станом на 01.02.2024 р.:

– строкові кошти суб'єктів господарювання склали 287 447 млн грн або 23,12% від загального обсягу коштів суб'єктів господарювання і 11,10% від загального обсягу банківських зобов'язань;

– строкові кошти фізичних осіб склали 389 684 млн грн або 36,93% від коштів фізичних осіб і 15,05% від загального обсягу банківських зобов'язань;

– строкові кошти небанківських фінансових установ склали 28 973 млн грн або 51,82% від коштів небанківських фінансових установ і 1,12% від загального обсягу банківських зобов'язань [5].

Отже, найбільш суттєву роль у забезпеченні банківської ресурсної бази за рахунок строкових вкладень виконують фізичні особи.

Дослідження структури зобов'язань банку України за 2021-2023 роки проведено за даними табл. 1.

Отже, згідно даних табл. 1, на початку 2024 року загальна сукупність банківських зобов'язань у порівнянні з початком 2022 року зросла на 848 291 млн грн і становила 2 646 009 млрд. грн. З цієї суми 26,93% або 712 619 млн грн було утворено за рахунок строкових вкладень. Ця частка є на 0,57% меншою, ніж було на початок 2022 року, однак є на 3,78% більшою, ніж була на початок 2023 року. Зниження обсягу строкових депозитів на 4,34% протягом 2022 року можна пояснити початком війни в Україні, вимушеними переїздами громадян як по країні, так і за її межі, що спричинило необхідність вилучення існуючих на той момент заощаджень, розміщених в банківських установах. Однак, їхнє зростання на 3,78% впродовж 2023 року можна вважати як певну адаптацію як суб'єктів господарювання, так і населення до існуючої в країні ситуації. Графічне зображення відношення суми строкових вкладень до загальної суми банківських зобов'язань представлена на рис. 1.

У структурі банківських зобов'язань найбільшу частку забезпечують строкові вкладення фізичних осіб. На початок 2024 року їхня сума складала 389 621 млн грн або 14,72% від сукупних зобов'язань банків. На другому місці за участю в утворенні фінансових ресурсів банків знаходяться суб'єкти господарювання. На цю ж дату юридичні особи розмістили на строкових рахунках в банках 285 282 млн грн, що складало 10,78% від банківських зобов'язань. Наступними за місцем в банківських зобов'язаннях були строкові вкладення небанківських фінансових установ. Станом на 01.02.2024 р. ними було розміщено 30 953 млн грн, що складало 1,17% зобов'язань банків. Найменшу участь у формуванні банківських зобов'язань приймали інші банки із сумою строкових вкладень 6 763 млн грн із часткою в зобов'язаннях – 0,26% (рис. 2).

Таблиця 1 – Структура зобов'язань банків України за 2021-2023 рр.

№ з/п	Стаття зобов'язань	Сума млн грн станом на:			Відхилення	
		01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	2023-2022	2024-2023
1	Зобов'язання банків	1 797 718	2 135 838	2 646 009	338 120	510 171
2	Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків	24 948	6 457	6 763	-18 491	306
	у% до зобов'язань банку	1,39	0,30	0,26	-1,09	-0,05
3	Кошти суб'єктів господарювання	758 434	889 526	1 260 155	131 092	370 629
	у% до зобов'язань банку	42,19	41,65	47,62	-0,54	5,98
3.1	Строкові вкладення суб'єктів господарювання	137 417	139 196	285 282	1 779	146 086
	у% до зобов'язань банку	7,64	6,52	10,78	-1,13	4,26
	у% до коштів суб'єктів господарювання	18,12	15,65	22,64	-2,47	6,99
4	Кошти фізичних осіб (з ощадними депозитними) сертифікатами)	726 898	933 240	1 084 281	206 342	151 041
	у% до зобов'язань банку	40,43	43,69	40,98	3,26	-2,72
4.1	Строкові вкладення фізичних осіб	314 026	326 655	389 621	12 629	62 966
	у% до зобов'язань банку	17,47	15,29	14,72	-2,17	-0,57
	у% до коштів фізичних осіб	43,20	35,00	35,93	-8,20	0,93
5	Кошти небанківських фінансових установ	41 410	53 188	61 741	11 778	8 553
	у% до зобов'язань банку	2,30	2,49	2,33	0,19	-0,16
5.1	Строкові кошти небанківських фінансових установ	17 926	22 205	30 953	4 279	8 748
	у% до зобов'язань банку	1,00	1,04	1,17	0,04	0,13
	у% до коштів небанківських фінансових установ	43,29	41,75	50,13	-1,54	8,39

Джерело: сформовано та розраховано автором на основі [5]

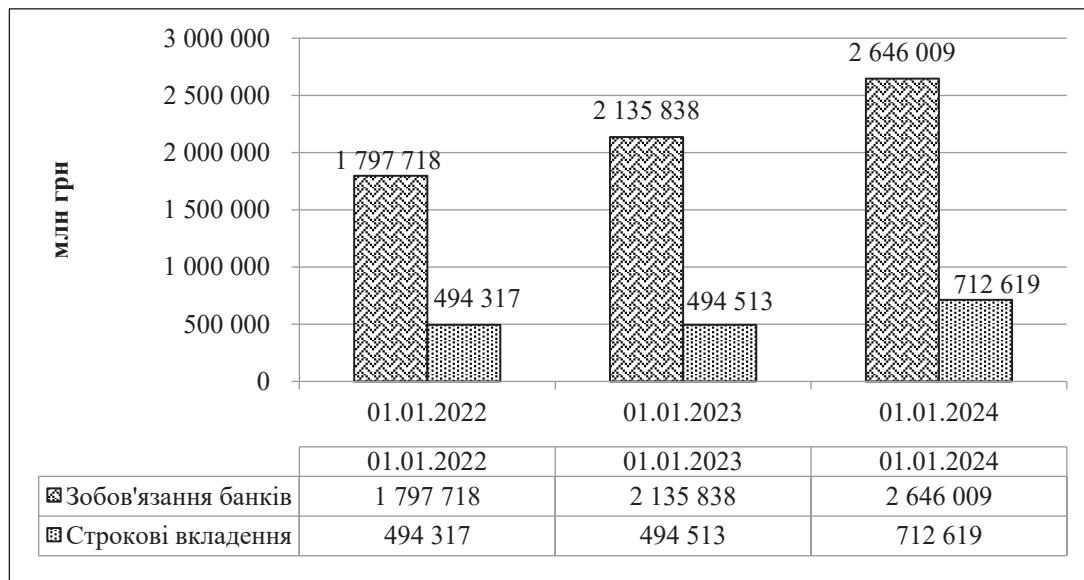

Рисунок 1 – Зобов'язання банків та строкові вкладення у 2021-2023 рр.

Джерело: сформовано автором на основі [5]

Дослідивши балансові показники вітчизняних банків, було визначено десятку лідерів за обсягом грошових коштів клієнтів, розміщених на строкових рахунках цих банків (табл. 2).

Отже, серед лідерів за обсягами залишків на строкових рахунках станом на початок лютого 2024 року знаходяться усі банки України із державною власністю та найбільші комерційні банки, засновані на приват-

ному капіталі (рис. 3). Це, в першу чергу, пояснюється не стільки рівнем доходності депозитних продуктів, скільки рівнем довіри власників тимчасово вільних коштів до конкретної установи щодо збереженості заощаджень.

Варто звернути на увагу, що серед розглянутих в табл. 2 банків, структура їх депозитних портфелів була досить різною в розрізі категорії власників

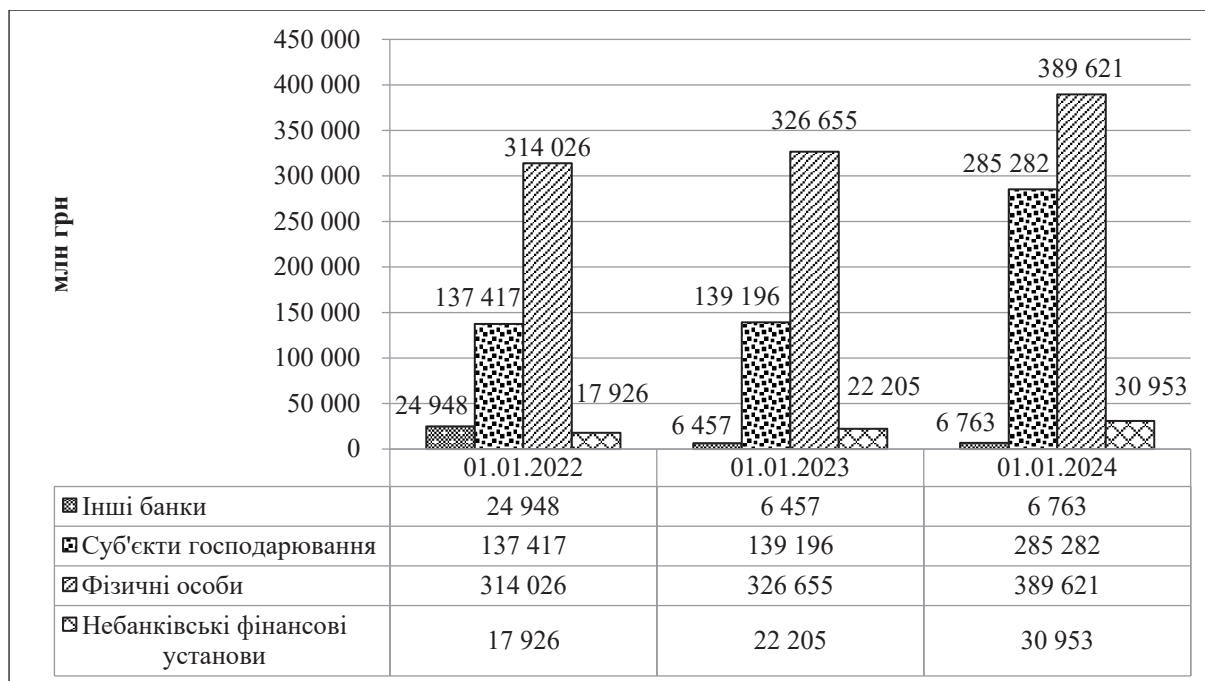

Рисунок 2 – Структура строкових вкладень у 2021-2023 рр.

Джерело: сформовано автором на основі [5]

Таблиця 2 – Топ-10 банків України за обсягом депозитів станом на 01.02.2024 р., млн грн

№ з/п	Банк	Усього депозитів	Суб'єктів господарювання		Фізичних осіб	
			сума	%	сума	%
1	АТ «Ощадбанк»	100 038	15 747	15,74	84 291	84,26
2	АТ КБ «ПриватБанк»	90 583	12 824	14,16	77 760	85,84
3	АТ «Укресімбанк»	78 600	51 337	65,31	27 264	34,69
4	АТ «ПУМБ»	45 085	23 047	51,12	22 038	48,88
5	АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	43 277	37 418	86,46	5 859	13,54
6	АБ «УКРГАЗБАНК»	42 068	27 190	64,63	14 878	35,37
7	АТ «СЕНС БАНК»	41 497	9 005	21,70	32 491	78,30
8	АТ «Райффайзен Банк»	32 827	19 181	58,43	13 646	41,57
9	АТ «УКРСИББАНК»	32 169	23 945	74,43	8 224	25,57
10	АТ «ТАСКОМБАНК»	21 438	13 069	60,96	8 369	39,04

Джерело: сформовано автором на основі [6]

коштів. Якщо в таких банках, як: АТ «Ощадбанк», АТ КБ «ПриватБанк», АТ «СЕНС БАНК» суттєво переважають депозити, розміщені фізичними особами, то в АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», АТ «Укресімбанк», АБ «УКРГАЗБАНК», АТ «УКРСИББАНК», АТ «ТАСКОМБАНК» фінансові ресурси більшою мірою забезпечуються за рахунок строкових вкладень юридичних осіб.

Дослідження основних депозитних продуктів, які пропонують банки-лідери для своїх потенційних клієнтів, дозволило сформувати табл. 3 із процентними ставками за депозитами для фізичних осіб в п'яти банках із найбільшими за розмірами депозитними портфелями цієї категорії клієнтів.

За даними табл. 3, процентні ставки за депозитами в національній валюті для фізичних осіб коливаються від 7,5% до 13% річних, в іноземній валюті – від 0,01%

до 1,3% річних. Звичайно, банківськими установами розроблено різні програми лояльності, які дозволяють збільшити базові процентні ставки залежно від суми депозиту, наявності поточного рахунку в цій банківській установі, категорії вкладника тощо.

Висновки. Отже, на сьогодні банківські установи переживають не найкращі часи щодо можливості формування своєї ресурсної бази за рахунок депозитних вкладень. На початок 2024 року за рахунок строкових депозитів утворюється близько 25% банківських зобов'язань, в той час як на початок 2019 року ця частка складала понад 40%. Це пояснюється бажанням власників заощаджень тримати їх в абсолютно ліквідній формі, тобто в готівковій формі поза фінансовими установами через складну політичну та економічну ситуацію в Україні, спричинену повномасштабною війною з росією.

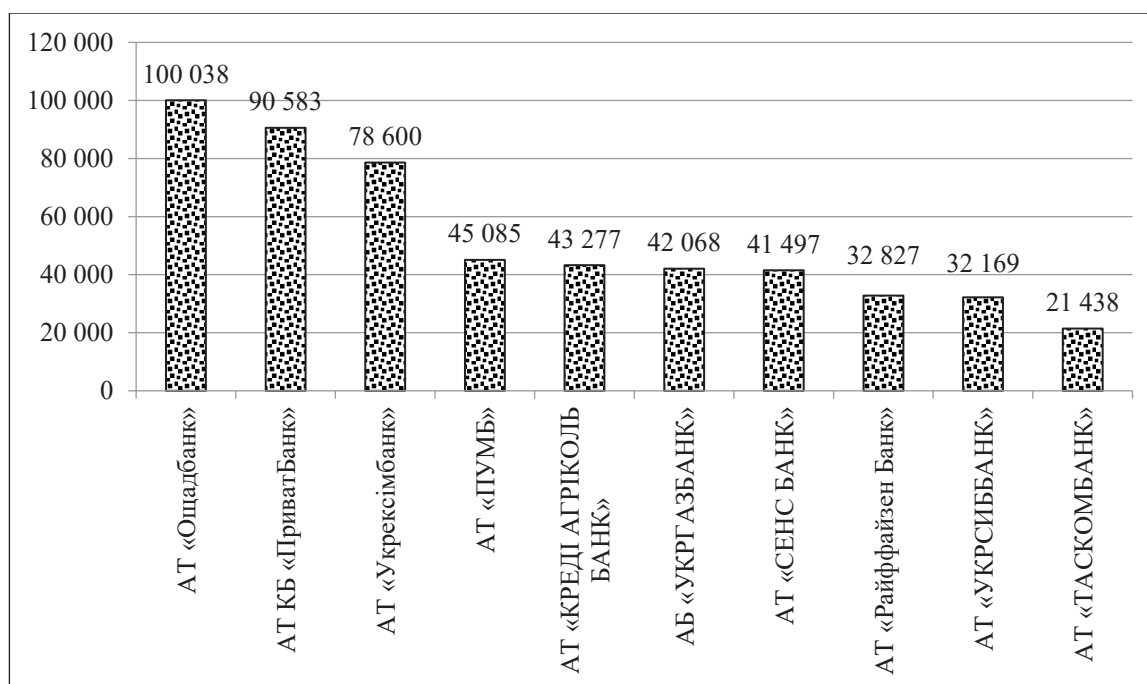

Рисунок 3 – Рейтинг банків України за обсягом строкових вкладень станом на 01.02.2024 р.

Джерело: сформовано автором на основі [6]

Таблиця 3 – Процентні ставки за депозитами Топ-5 банків України за обсягами депозитів фізичних осіб

Банк	Валюта	Строк депозиту					
		3 міс.	6 міс.	12 міс.	24 міс.	36 міс.	
AT «Ощадбанк»	гривня	11,5%	12,5%	13,5%	12,0%	12,5%	
	долар США	0,05%	0,2%	0,3%	0,6%	0,7%	
	євро	0,01%	0,1%	0,15%	0,4%	0,5%	
AT КБ «ПриватБанк»	гривня	2,5%	14,0%	12,0%	13,0%	13,0%	
	долар США	0,01%	0,01%	0,01%	-	-	
	євро	0,01%	0,01%	0,01%	-	-	
AT «Укрексімбанк»		з 1 по 28 день	з 29 по 35 день	з 36 по 91 день	з 92 по 154 день	з 155 по 210 день	
	гривня	7,50%	8,50%	8,50%	9,50%	10,50%	
	долар США	0,15%	0,20%	0,25%	0,35%	0,85%	
AT «ПУМБ»		1 міс.	3 міс.	6 міс.	9 міс.	12 міс.	18 міс.
	гривня	8,00%	14,00%	14,00%	13,00%	13,00%	13,00%
	долар США	-	0,50%	0,60%	0,80%	1,00%	1,30%
AT «СЕНС БАНК»	гривня	від 1 до 24 місяців			від 9% до 14,75% річних		
	долар США	від 3 до 60 місяців			від 1,25% до 2,50% річних		
	євро	від 3 до 60 місяців			від 0,01% до 0,75% річних		

Джерело: сформовано автором на основі [1-4; 8]

Бібліографічний список:

1. Депозити у Sense SuperApp. Акціонерне товариство «СЕНС-БАНК». URL: <https://sensebank.ua/deposits> (дата звернення: 16.03.2024).
2. Депозити. Акціонерне товариство «Державний експортно-імпорتنний банк України»: веб-сайт. URL: <https://www.eximb.com.ua/business/pryvatum-klientam/pryvatum-klientam-depozytu/> (дата звернення: 16.03.2024).
3. Депозити. Публічне акціонерне товариство «Державний ощадний банк України»: веб-сайт. URL: <https://www.oschadbank.ua/deposits> (дата звернення: 16.03.2024).
4. Оберіть свій депозит. Акціонерне товариство «Перший Український міжнародний банк»: веб-сайт. URL: <https://www.pumb.ua/deposit> (дата звернення: 16.03.2024).
5. Основні показники діяльності банків України. Національний банк України: веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 16.03.2024).

6. Показники фінансової діяльності. Національний банк України: веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 16.03.2024).

7. Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій та операцій з ощадними сертифікатами банку: Постанова Правління НБУ від 03.12.2003 р. № 516. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03#Text> (дата звернення: 25.11.2023).

8. Процентні ставки закладами. Акціонерне товариство комерційний банк «ПриватБанк»: веб-сайт. URL: <https://privatbank.ua/depozit> (дата звернення: 16.03.2024).

9. Рябініна Л.М., Нянчук Н.Ю., Ухлічева Л.І. Банківські операції: навч. посіб. / за ред. Рябініної Л.М. Одеса: ОДЕУ, 2021. 536 с.

References:

1. Deposits in Sense SuperApp. Joint Stock Company "Sense-Bank". Available at: <https://sensebank.ua/deposits>
2. Deposits. Joint Stock Company "The State Export-Import Bank of Ukraine": website. Available at: <https://www.eximb.com/ua/business/pryvatnym-klientam/pryvatnym-klientam-depozyty/>
3. Deposits. Public Joint Stock Company "State Savings Bank of Ukraine": website. Available at: <https://www.oschadbank.ua/deposits>
4. Choose your deposit. Joint Stock Company "First Ukrainian International Bank": website. Available at: <https://www.pumb.ua/deposit>
5. Key performance indicators of Ukrainian banks. National Bank of Ukraine: website. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
6. Financial performance indicators. National Bank of Ukraine: website. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
7. On Approval of the Regulation on the Procedure for Conducting Deposit Operations and Operations with Bank Savings Certificates by Banks of Ukraine: Resolution of the NBU Board of 03.12.2003 No. 516. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03#Text>
8. Interest rates on deposits. Joint Stock Company Commercial Bank "PrivatBank": website. Available at: <https://privatbank.ua/depozit>.
9. Riabinina L. M., Nianchuk N. Yu. and Ukhlicheva L. I. (2011) *Bankivski operatsii* [Banking operations]. Odessa: ODEU.

Стаття надійшла до редакції 17.05.2024